

Radmila Bodrič¹

Odsek za anglistiku

Filozofski fakultet, Novi Sad

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.92-99

Pregledni rad

DAROVITI, NACIONALNI POTENCIJAL ZNANJA – NACIONALNA BRIGA

Rezime: U radu se polazi od stava da jedino ulaganjem u ljudski talenat društvo može da odgovori na izrazito brze svetske promene u svim važnim društvenim delatnostima. Naime, napredak svakog društva u velikoj meri zavisi od toga kakav je odnos prema najsposobnijim pojedincima i kakva je briga za primeren razvoj njihovih potencijala. Usmerenost prema razvoju obrazovanja darovitih veoma je bitna zbog njihove vrednosti za društvo u kojem žive, jer su daroviti oduvek bili nosioci civilizacijskog napretka – glavni razvojni resurs društva. Zbog toga se ranoj identifikaciji i merama podrške razvoja darovitih mora pokloniti posebna pažnja.

U svetu se odavno vodi sistemska briga o nadarenoj deci i njihovim potrebama od najranije dobi do završetka univerzitetskog obrazovanja uz saradnju porodice, škole, stručnih timova i šire društvene zajednice. Da li je obrazovanje darovitih dovoljno afirmisano područje u našoj zemlji? Da li postoje jasno isprofilisani programi i uhodana saradnja sa nastavnicima osposobljenim za rad sa nadarenim učenicima? Da li se sprovodi njihovo permanentno stručno usavršavanje? Da li se zapravo može govoriti o postojanju sistemske brige utvrđene Nacionalnim programom ili strategijom? Ovo su samo neka od pitanja koja će biti predmet razmatranja u radu.

Ključne reči: potencijal, obrazovanje darovitih, sistemska briga, društvena zajednica, Nacionalni program.

Darovitost i kreativnost se očituju u umetničkom i naučnom stvaralaštvu, preduzetništvu, politici, sportu, jednom rečju, u svim oblastima društvenog delovanja. Daroviti i kreativni pojedinci su oduvek bili nosioci civilizacijskog napretka – glavni razvojni resurs društva. Danas je upravljanje razvojem ljudskih resursa imperativ vremena u kojem živimo, u kojem se svet globalizuje a komunikacione tehnologije stalno usavršavaju. Dvadesetprvi vek je vek kosmopolitizma, ubrzanog naučno-tehničkog razvoja, vreme velikih promena i nepredvidivosti. Da bismo išli u korak sa tim promenama i prilagodili se zahtevima savremenog društva koje počiva na znanju, potrebno je, uopšteno uzev, stvoriti pedagoški koncept koji će biti usmeren ka pojedincu i razvoju njegovog potencijala. Kroz prilagođene i individualizovane obrazovne programe utemeljene na okviru ključnih

---

¹ roxanne@neobee.net

kompetencija potrebnih za život, taj koncept treba da osposobi pojedinca – darovitog i kreativnog – da verujući u svoje sposobnosti i razvijajući ih, postane kosmopolita 21. veka. Svetski građanin 21. veka treba da bude odgovoran, samosvestan, pripremljen za preuzimanje samoinicijative, rizika, postavljanje i rešavanje problema, povezivanje i primenu znanja i veština u daljem obrazovanju, profesionalnom radu i svakodnevnom životu (Gibson i Landwehr-Brown 2009: 306). U tom smislu, sistemska briga o darovitimima predstavlja jedno od strateških pitanja za svaku zemlju, s obzirom da je ulaganje u darovite i kreativne pojedince jedan od ključeva za postizanje međunarodne konkurentnosti svake zemlje.

Delatnost obrazovanja je, dakle, za sistemski rad s darovitimima najznačajnija, budući da utiče tokom njihovog razvojnog razdoblja koje je kritično za lični razvoj i ispoljavanje potencijalne darovitosti. Iako identifikacija darovitih može da započne u rano predškolsko doba, glavni deo procesa indentifikacije i podrške odvija se tokom osnovnog obrazovanja. Uz to, neophodno je obezbediti dobru koordinaciju i podršku porodice, škole, stručnih timova i šire društvene zajednice. Mnoga psihološka istraživanja ukazuju na važnost rane socijalizacije, važnost porodice i prvih učitelja: prvi znakovi darovitosti treba da se prepoznaju i posluže kao osnova za poseban odnos i nesebično zalaganje okoline. Nadarena deca mnogo brže prelaze okvire redovnog obrazovnog programa od ostalih učenika, pa su im, prema tome, potrebni opsežniji i kvalitativno drugačiji programski sadržaji koji bi u potpunosti bili afirmativni i saobraženi sa njihovim intelektualnim osobenostima.

O humanizaciji procesa učenja, tj. o važnosti individualizacije i personalizacije učenja danas se dosta govori (Kitano 2003: 164; Van Tassel-Baska i Stambaugh 2008: 352). Naime, u nastavi treba stvarati takve uslove za učenje koji će omogućiti uspeh svakog pojedinca u grupi tako što će svako preuzeti neku odgovornost koja je u skladu sa njegovim sposobnostima i interesovanjima, i tako doprineti uspehu cele svoje grupe. Na ovaj način, nastavnik pomaže učeniku da ostvari maksimalne rezultate u učenju i razvoju, i omogućava mu da stekne veštine koje će mu koristiti u budućem napredovanju. Učenje, naravno, uključuje i emocije. Opšte je poznata činjenica da osećanja nesigurnosti i otuđenosti nisu produktivna jer samo inhibiraju učenike i sprečavaju ih da se potpuno posvete učenju i ispolje potencijalnu nadarenost. Iz tog razloga je veoma važan odnos nastavnika i učenika, kao i atmosfera, emocionalna klima u učionici. Svakom učeniku je potrebno pokloniti istu pažnju, obezbediti mu dovoljno prostora i podstaći ga da napreduje u skladu sa sopstvenim mogućnostima.

Nastavnikova uloga u ovakvom pristupu je od izuzetne važnosti jer on mora prvo da upozna svoje učenike, prilagodi nastavni materijal, situacije i način predavanja njihovim potrebama i zahtevima, kao i da stvori takvu klimu koja će omogućiti svakom učeniku ponaosob da uči, da se intelektualno i emocionalno (i na druge načine) razvija i napreduje.

Širom sveta od škola se očekuje da afirmišu kvalitete ili karakteristike uspešnih učenika koje su neophodne za opstanak, blagostanje, dobar dijalog i kosmopolitizam u 21. veku (Dean 2008: 47). To su pre svega sposobnost učenika:

- da preuzme inicijativu,
- da bude fleksibilan i prilagodljiv,
- da uči samostalno,
- da koristi svoj um i uvek bude radoznao,
- da bude dobar komunikator i efikasno koristi informaciono-komunikacione tehnologije,
- da bude kreativan; identifikuje i efikasno rešava probleme,
- da radi efikasno sa drugima kao član tima,
- da razvija sve vrste pismenosti neophodnih za život i rad u savremenom društvu,
- da razvija svest o sebi, kao i sposobnost samovrednovanja,
- da živi zdravim životom.

Dean (2008: 48) ističe da iako su navedene karakteristike prioritete većine škola, one se većinom razvijaju same od sebe, slučajno, a ne ciljano – kao sastavni deo obrazovnih programa. Međutim, ako se ima u vidu da sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi sve uslove da deca, učenici i odrasli postignu osnovne kompetencije iz datih oblasti, onda ovi zahtevi ili karakteristike postaju osnova za razvoj nadarenosti kod dece; neuzimanjem u obzir ovih zahteva i neizlaženjem u susret detetovim osnovnim i specifičnim potrebama rizikuje se da se potencijalna darovitost uopšte ne razvije u produktivnu, i da se vremenom ugasi (Porter 2005: 200).

***

Kada je reč o našem obrazovnom kontekstu, mora se priznati da rana identifikacija darovitih i njihovo stimulisanje na stvaralački rad u okviru redovnog sistema obrazovanja manje-više ostaje na rečima. Naime, ranijim obrazovnim zakonima bila je predviđena mogućnost realizacije ideje vezane za nadarene u smislu njihovog bržeg napredovanja i podsticanja, ali se to malo praktikovalo, vrlo često zbog

pratećih administrativnih teškoća (Grandić 2006: 53). Tamo gde se praktikovalo više je bilo na inicijativu roditelja nego institucija obrazovno-vaspitnog sistema. Mogućnost organizovanog rada je i danas na relativno niskom nivou, a u nekim školama i ne postoji. Novim obrazovnim zakonom koji je stupio na snagu 11. septembra 2009. godine predviđena je mogućnost da „učenici i odrasli sa izuzetnim sposobnostima (talentovani i obdareni), bez obzira na sopstvene materijalne uslove imaju pristup odgovarajućim nivoima obrazovanja i ustanovama, kao i identifikaciji, praćenju i stimulisanju učenika sa izuzetnim sposobnostima, kao budućeg naučnog potencijala” (član 3. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja). Dakle, zakonska regulativa predviđa određenu brigu o nadarenima, međutim ona nije dovoljno transparentna niti obavezujuća u tom smislu da su škole i nastavnici u obavezi da obezbede prilagođene nastavne sadržaje i podstiču darovite učenike na brže napredovanje. Celokupna obrazovna podrška svedena je na ideju o njihovim specifičnim obrazovno-vaspitnim potrebama (Krulj i Arsić 2008: 303). Međutim, iako zakon ne može da propiše konkretan program rada s darovitima, on predviđa određene olakšice kojima bi daroviti imali pristup. Ono što, čini se, nedostaje jeste nacionalni program ili strategija za brigu o darovitima kojim bi se stekli zakonski okviri za sprovođenje sveobuhvatne, sistemske brige za darovite. U nedostatku nacionalnog programa, postoje osnovna načela obrazovnog rada s nadarenima koje primenjuje Republički centar za talente sa sistemom četrnaest Regionalnih centara širom Srbije, koji su svi u nadležnosti Ministarstva prosvete. Centri imaju razrađen sistem ciljeva, zadataka i programskih aktivnosti prilagođenih uzrastu nadarenih i naučnoj oblasti za koju iskazuju nadarenost, što uistinu predstavlja primer dobre prakse (Zuković i Milutinović 2008: 555). No, i njihov rad se neretko dovodi u pitanje, što zbog nedostatka finansijskih sredstava, što zbog izvesnih administrativnih prepreka (izvor: www.gradjanski.co.yu). Obeshrabrujući primer je zatvaranje pojedinih regionalnih centara zbog finansijskih poteškoća (u Novom Sadu, Sremskim Karlovcima, Užicu i Kraljevu), a preostali centri se snalaze kako znaju i umeju, oslanjajući se na lokalnu samoupravu i snalažljivost direktora centara.

U svetlu ovoga, ne treba posebno ni isticati da bi donošenje nacionalnog programa za darovite omogućilo sveobuhvatnu brigu koja bi obuhvatala decu (od predškolske i osnovnoškolske dobi) i mlade (srednjoškolske dobi i na univerzitetskom nivou). Isto tako, programom bi bili ponuđeni specijalno pripremljeni sadržaji čiji opseg i kvalitet bi trebalo da se iz godine u godinu poboljšava. Pre svega, na

osnovnim akademskim studijama na Pedagoškim fakultetima i zapravo svim fakultetima (filološkim i filozofskim) koji imaju pedagoška usmerenja (smerove sastavljene od metodičko-didaktičko-psiholoških predmeta) neophodno je uvesti predmet koji bi se odnosio na obrazovanje darovite dece i učenika. U tu svrhu trebalo bi angažovati stručnjake-specijaliste za darovite sa neposrednim praktičnim iskustvom u radu s darovitima. Nadalje, trebalo bi da se organizuje kvalitetna dodatna obuka nastavnika-praktičara kako bi se osposobili za neposredni rad s darovitima u razredu: za njihovu ranu identifikaciju i vođenje, tj. podsticanje njihovog napredovanja. Kroz razne seminare i radionice nastavnici bi permanentno radili na svom stručnom usavršavanju, a ne bi bili prepušteni sebi samima.

Kao sastavni deo tog organizovanog sistema trebalo bi da postoje nacionalne baze podataka o nadarenima, o stručnjacima koji se bave nadarenima i radovima iz područja nadarenosti. Pri tome, bio bi značajno olakšan pristup informacijama o nadarenima od predškolskog, preko osnovnoškolskog i srednjoškolskog do univerzitetskog obrazovanja. Ilustracije radi, model umrežavanja se u mnogim zemljama praktikuje, npr. u Australiji se tačno zna šta se u proteklih 20-ak godina dogodilo sa svakim pojedinačnim detetom, gde i kako je nastavilo svoje školovanje i gde je završilo (Crljen i Polić 2006: 138). Uspostavljanje ovakvog modela u našoj zemlji predstavljao bi odraz istinske brige i potvrdu da naponi koji se ulažu nisu uzaludni.

Ovde treba ukazati i na to da ukoliko želimo da podrška darovitima u potpunosti bude uspešna, neophodna je tesna povezanost svih zainteresovanih činilaca: Ministarstva prosvete, Republičkog centra za talente i regionalnih centara, škole, nastavnika, stručnih timova (psihologa i pedagoga), roditelja i svih drugih udruženja i pojedinaca koji osmišljavaju i ostvaruju ili pomažu da se posredno ostvare programi rada s darovitima. Aktivno i ravnopravno uključivanje vladinog i nevladinog sektora (koji već imaju iskustva u toj oblasti) doprinelo bi efikasnijem kreiranju obrazovne politike i sveobuhvatnijoj podršci darovitima. Kao doprinos toj aktivnoj saradnji, poslodavci bi, na primer, mogli podržati tu delatnost sistemom stipendiranja darovitih čime bi osigurali najkreativnije kadrove za vlastiti razvoj i time sprečili njihov odlazak u inostranstvo. Isto tako, potrebno je da se rad s darovitima mnogo više popularizuje u javnosti kako bi se kod celokupne populacije podigla svest o važnosti njihovog podsticanja i modalitetima pomoći primerene njihovim potrebama i mogućnostima. Na taj način, i daroviti ne bi imali osećaj neupućenosti i izgubljenosti, već dobre informisanosti i samopouzdanja koje bi

afirmativno uticalo na njihove sposobnosti i veštine da se suoče sa izazovima i time što bolje pripreme za ulogu aktivnih građana u društvu znanja.

Ekonomske (ne)prilike uvek su bile kamen spoticanja pružanju celovite podrške darovitima. Zato nas i ne čudi činjenica što su mnogi naši mladi stručnjaci napustili zemlju u potrazi za boljim uslovima i šansama, ili su ostali razočarani zbog toga što su, recimo, konkurisali za neke programe, stipendije i sl., pa zbog finansijskih poteškoća nisu uspeli da odu. Ilustracije radi, u skorije vreme imali smo slučaj studentkinje na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu koja je prošle godine proglašena jednim od najboljih studenata na Univerzitetu u Novom Sadu. Budući da je na književnom smeru i da joj je engleska književnost polje interesovanja iz kojeg postiže zavidne rezultate, želela je da proširi svoje znanje u okviru Međunarodne letnje škole engleske književnosti u Škotskoj. Materijalni momenat je bio sporan s obzirom da nije mogla da nađe donatore koji bi je finansijski zbrinuli, međutim organizatori–domaćini su joj izašli u susret i tako je ona dobila svoju šansu koju će itekako znati da iskoristi u svom budućem profesionalnom radu. U akademskom smislu to iskustvo joj je, po njenim rečima, bilo neprocenjivo jer su eminentni predavači bili sa različitih univerziteta, različitih nacionalnosti i generacija, različitih pristupa predavanju i pogleda na književnost. Studentkinji je ovo, u pravom smislu te reči, bio stimulans, pa je konkurisala za BASILEUS stipendiju za mobilnost studenata u školskoj 2009/2010. godini i sada čeka odgovor.

***

Na osnovu svega iznesenog, proizlazi da je ulaganje u obrazovanje darovitih ulaganje u budućnost: zbog toga što daroviti predstavljaju nacionalni razvojni resurs njihovo obrazovanje je od posebnog nacionalnog interesa. Često su u prošlosti čak i najrazvijenije zemlje izlazile iz velikih kriza koristeći se kreativnošću i potencijalom najdarovitijih snaga. S obzirom da „Na mladima svet ostaje” svi mi uključeni u vaspitno-obrazovni proces moramo ososobljavati darovite mlade ljude da preuzmu na sebe zadatak da vode svet dalje, a brigom za nadarene podižemo kvalitet i standard svim mladim ljudima. I konačno, iako je rad s darovitima veoma složen i zahtevan zadatak i podrazumeva dobru koordinaciju svih zainteresovanih strana složili bismo se sa mišljenjem prof. dr R. Grandića (2006: 55) koji smatra da nam ne trebaju posebne škole za darovite „[...] ali je neophodno njihovo permanentno praćenje i podsticanje, kao i organizovan vaspitno-obrazovni rad na specijalno pripremljenim programima”.

Literatura:

- Crljen, M., Polić, R. (2006). „Briga za nadarenu djecu”. *Metodički ogledi 13*: 137-147.
- Dean, G. (2008). *English for Gifted and Talented Students*. Sage Publications Ltd, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.
- Gibson, K. L., Landwehr-Brown, M. (2009). “Moral Development in Preparing Gifted students for Global Citizenship”. In: D. Ambrose, T. Cross (eds.). *Morality, Ethics, and Gifted Minds*. Springer Science + Business Media, LLC, New York: 301-313.
- Grandić, R. (2006). „Globalizacija i daroviti”. U: K. Haranguš, G. Gojkov, M. Milin, I. Magda, N. Sturza Milić, J. Prtljaga, A. Stojanović (ur.). *Darovitost, interakcija i individualizacija u nastavi. Zbornik radova 12*. Viša škola za obrazovanje vaspitača, Vršac: 51-56.
- Kitano, M. K. (2003). “What’s Missing in Gifted Education Reform”. In: J. H. Borland (ed.). *Rethinking Gifted Education*. Teachers College Press, New York: 159-170.
- Krulj, R. S., Arsić, Z. (2008). „Dodatna nastava u funkciji podsticanja darovitosti kod učenika”. U: G. Gojkov, I. Magda, N. Sturza Milić, J. Prtljaga, A. Stojanović (ur.). *Praktični aspekti savremenih shvatanja darovitosti. Zbornik radova 13*. Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, Vršac: 297-309.
- Porter, L. (2005). *Gifted Young Children: a Guide for Parents and Teachers*. Allen & Unwin, Crows Nest.
- VanTassel-Baska, J., Stambaugh, T. (2008). “Curriculum and Instructional Considerations in Programs for the Gifted”. In: S. I. Pfeiffer (ed.). *Handbook of Giftedness in Children*. Springer Science + Business Media, LLC, New York: 347-367.
- Zuković, S., Milutinović, J. (2008). „Identifikacija i rad sa darovitim učenicima: primer dobre prakse”. U: G. Gojkov, I. Magda, N. Sturza Milić, J. Prtljaga, A. Stojanović (ur.). *Praktični aspekti savremenih shvatanja darovitosti. Zbornik radova 13*. Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, Vršac: 552-564.
- www.centarzatalente.com
- www.czt.edu.yu
- www.gradjanski.co.yu
- www.mps.sr.gov.yu
- www.udruga-roditelja-darovite-djece.hr

Radmila Bodrič, M.A.
English Department

Faculty of Philosophy, Novi Sad

The gifted, a national knowledge potential – a national responsibility

The starting point in the paper is the notion that only by investing into human talent can society as a whole keep up with the rapid changes in all the important social aspects worldwide. In other words, the progress of every society is largely dependent upon its attitude towards its most capable individuals and the care it provides for the adequate development of their potential. Focusing on the education of the gifted is very important because of their value to society, for they have always been the pillars of progress in civilisation and the main resource in the development of society. That is why due attention should be paid to their early detection and continuous support.

Systematic care has long been taken of gifted children and their needs from an early age until the end of their university education, enlisting the cooperation of the family, school, specialist teams and the community. The question arises whether the education of the gifted is a sufficiently established area in our country? Are there distinctly profiled programmes and a well-established cooperation with teachers fully qualified to work with gifted children? Is their specialist knowledge constantly being updated? Is there, in fact, such a thing as a national programme of systematic care for gifted children?

These are but some of the questions that will be explored in this paper.

Key words: potential, education of the gifted, systematic care, community, national programme.

